

Josep Carner i Puig-Oriol
(1884-1970)

Dos poemes autògrafs de Josep Carner

Pep Vila

L'any 1995 vam celebrar el vint-i-cinquè aniversari de la mort del poeta, periodista i traductor Josep Carner i Puig-Oriol (Barcelona 1884 - Brussel·les 1970), amb actes acadèmics, taules rodones, conferències i llibres(1) que ens van permetre revisar la vigència de la seva obra, mostrar a les noves generacions la importància de la seva rica i fonda poesia, feta de realitats immediates, escrita en una llengua amable, un pilar bàsic en el context de la literatura catalana del segle XX.

Com que la bona poesia no mor mai, avui dono a conèixer en aquestes pàgines dos poemes autògrafs de l'anomenat «príncep dels poetes catalans», «L'estiu al jardinet» i «Cançó de la rosa i el gessamí», dues composicions que no tenen relació entre elles, encara que els dos exploren, sota la presència d'elements florals i d'una naturale-

sa exuberant durant la primavera i l'estiu, en una atmosfera innocent i plàcida, en moments íntims que mouen a la reflexió personal sobre la volubilitat de l'estimada i la naixença de la vida. En Josep Carner la natura, entre horts i vergers, sempre és dotada d'una consciència activa.

De vegades, però, els pretextos literaris de Carner, sobretot els de la primera època, són tan senzills que el lector, si no coneix l'obra sencera de Carner, se sent defraudat en llegir segons quins poemes seus perquè creu, equivocadament, que és massa fàcil i simple.

El primer poema, «L'estiu al jardinet», que ens recorda certs poemes d'*Els fruits saborosos*, figura ubicat al llibre *Lloc*, encara que havia pertangut a la segona edició de *Bella terra, bella gent* (1918), un llibre bastit sobre purs divertiments, abans d'acceptar-lo a *Poesia* de 1957. Anteriorment l'havia agrupat arbitràriament a final d'*Ofrena*. Aquest

L'estiu al jardinet

Si el sol de l'estiu ens veda,
terrífic, de caminà,
l'acàcia de bola fa
remor(5) d'enagos de seda.

Altra cosa no demanis,
que el jardinet, el rassés
on sospiren els rosés
i fan xiscles els geranis.

Menja't un préssec mollàs,
clou els ulls, i sent la nota
llunyana de la granota
en algun fresquíssim jaç.

I ~~pensi~~ el quiet magí
en cosa oculta i divina:
en el càntir de la mina
o l'infant que dus al sí.

Josep Carner

L'estiu al jardinet

Si el sol de l'estiu ens veda,
terrífic, de caminà,
l'acàcia de bola fa
remor(5) d'enagos de seda.

- 5 Altra cosa no demanis
que el jardinet, el rassés
on sospiren els rosés
i fan xiscles els geranis.
- 10 Menja't un préssec mollàs,
clou els ulls i sent la nota
llunyana de la granota
en algun fresquíssim jaç.
- 15 I ~~pensi~~(6) el quiet magí
en cosa oculta i divina:
en el càntir de la mina
o l'infant que dus al sí.

Títol: *L'estiu fecund al jardinet*

- v.1: Si el dia és *ardent*...
- v.2: *terrífic*
- v.3: *aquesta acàcia fa*...
- v.4: un só...
- v.5: *Altra joia*
- v.6: *rassés/recer*
- v.7: a on sospira el roser
- v.13: I fixa el callat...
- v.14: *en cosa*
- v.15: *a dintre el sí*

poema presenta, d'altra banda, una història textual molt complexa, en la qual ara no entrarem, que ja ha estat precisada per Jaume Coll en editar, revisada, la nova edició de *Poesia*(2).

El segon, també amb un títol lleugerament canviat, «El gessamí i la rosa», pertany a *Ofrena*. El poeta, abans, l'havia publicat al llibre *L'oreig entre les canyes* (1920), un volum de temes airosos, casolans, plens de fantasia.

Sobre l'obra de Josep Carner ens cal dir també que, tot just apareguts els tres primers volums, hi ha en curs d'edició nous textos epistolars que ens permetran conèixer encara més altres aspectes biogràfics i literaris, fins ara menystinguts o poc valorats.

Procedència dels poemes

Aquests poemes els vaig trobar entre els papers del poeta empordanès Jaume Maurici Soler (Figueres, 1898-1981) —un noucentista menor, mal conegut, que va beure en les deus del simbolisme— mentre preparava l'edició d'una tria de la seva correspondència(3) amb destacats poetes de la seva generació. Penso que els devia guardar com una mostra raríssima de poemes cal·ligràfics que havien pertangut a un poeta tan excepcional com fou Carner. El fetixisme d'un original sempre agrada als lletraferits, alhora que aquests espècimens fan augmentar el valor d'un arxiu privat. No hi ha cap mena de dedicatòria de Carner i per tant no podem parlar d'un material ofert a Jaume Maurici en prova d'amistat. Entre els originals d'aquest poeta empordanès guardats a la Biblioteca Fages de Climent de Figueres, també hi he vist altres poemes manuscrits de López-Picó.

Si els reproduïm en aquestes pàgines és perquè aquests tipus de mostres són difícils de contemplar, i tenen un gran interès per als estudiosos perquè mostren aspectes poc coneguts d'aquest autor. La lletra ens mostra un traç vigorós, una cal·ligrafia segura. Durant la Guerra Civil es cremà bona part de l'arxiu Carner, tot i que el va deixar en bones mans quan va abandonar Catalunya. En 1936 Carner va interrompre el seu projecte de publicar, d'una forma articulada, tots els llibres de poesia que havia escrit fins aquell moment. En 1975 el mecenes Joan Baptista Cen-

drós va adquirir a Brussel·les, a la vídua de Carner, per fer-ne després donació a l'Institut d'Estudis Catalans, l'arxiu i biblioteca privada del poeta. Del llegat que va arribar a Barcelona, format per quinze grans caixes, es va perdre o va desaparèixer pel camí la que contenia els llibres escrits del poeta amb les correccions manuscrites.

Els poemes

Els poemes, que foren creats amb la passió del primer noucentista, no duen cap referència de quan foren escrits. Per datar-los ens hem de refiar de les dates de composició dels llibres. En aquestes pàgines dono, doncs, el text manuscrit i la seva transcripció, amb les variants del poema definitiu segons l'edició revisada i ordenada de Marià Manent a *Poesia* (1957), que incloïa el text definitiu, reordenat, reescrit, amb una nova divisió temàtica que va causar polèmica —un llibre intrombable, feliçment reeditat i millorat amb un estudi i un aparell crític a càrrec del filòleg banyolí Jaume Coll, que ha revisat amb molta cura els gairebé 20.000 versos de l'obra—. De fet, en aquestes *Obres completes. Poesia*, Carner presentà els poemes tal com volia, agrupats en unes seccions tancades i definitives, sense els canvis que més tard es van introduir en la publicació de les mal anomenades *Obres completes* (1968).

Si fem una ullada a les transcripcions veurem com Carner polia incessantment les seves obres. Els dos poemes són, doncs, un nou testimoni del sistema revisional a què sotmetia tots els poemes, entre els quals hi ha una gran quantitat d'addicions i supressions, al costat de poemes en els quals només varia alguns versos o fins i tot un mot o la puntuació. En el text manuscrit observem també canvis de darrera hora amb alguns mots ratllats. Carner, sempre que rellegia un poema seu, el retocava. En una ocasió que Marià Manent li va escriure, el curador li va dir: «Per a vós, un poema no s'acaba mai, s'abandona», frase aquesta atribuïda a Paul Valéry.

El conjunt d'aquests testimonis conservats permetran formular, dintre la tipologia general ja estudiada per Coll, nous punts d'anàlisi sobre els retocs carnerians: adaptació a la nor-

mativa, canvis en l'ús d'alguns vulgarismes, l'ús d'una llengua més treballada que dona forma a les coses descrites, eliminació de mots massa gastats, remodelació de versos sencers per noves formes més estilitzades, adjectivació més precisa, etc., tot pensat per millorar uns poemes dels quals no es devia sentir prou satisfet. En aquest cas, posem en cursiva els versos on s'observen les discrepàncies textuais. Com podem comprovar, «L'estiu al jardinet» és el que presenta més variants respecte a l'edició poètica de 1957.

De vegades la revisió-recreació, la correcció i l'actualització dels seus poemes no satisfieia tothom. En època de Carner, amics seus com Marià Manent, Carles Riba o Maurici Serrahima, aquest darrer prologuista d'una part de la prosa de les *Obres completes* (1968), ja discrepaven i posaven objeccions a la seva tasca esmenadora. A propòsit d'això, no fa pas gaire, jo que sóc un humil lector de Carner des de la meua juvenesa, vaig localitzar en un periòdic de Perpinyà editat en la nostra llengua per exiliats, *La Humanitat* (núms. 44-45 de 1946), imprès amb motiu dels Jocs Florals de la Llengua Catalana celebrats a l'exili, el text de Josep Carner «Vetlla del retorn», que obtingué l'englantina d'Or en els Jocs de 1946 de Montpeller. Aquest text fou reproduït poc temps després en el llibret commemoratiu dels Jocs, encapçalats per un discurs presidencial de l'historiador Antoni Rovira i Virgili, que també fou publicat a Montpeller(4).

En el volum *Poesia* (1957) sortí de bell nou el text publicat dintre del llibre *Absència* amb el títol de «Cant del fill distant». Aquest poema, que al meu entendre és dels més grans del llibre perquè reflecteix des de l'exili l'enyor i la recordança d'una pàtria desfeta per la guerra i una més cruenta postguerra, fou revisat amb uns canvis estilístics i conceptuals que, al meu parer, treuen força a la meditació metafísica sobre el futur de Catalunya. Tant en l'edició fugissera a *La Humanitat* com en la del fullet imprès a Montpeller, la idea de «Pàtria/bastida pels deus! Oh lloc segur, durable i franc», s'identifica clarament amb l'epítet «Catalunya». Per contra, en l'edició a *Poesia*, a més d'altres canvis de registre, cada vegada que surt «Catalunya», que és la veu que perso-

nifica el país absent entre mar i muntanya, la força dels seus homes, no sé si per motius de censura o per convicció personal –mai no ho sabrem–, ho canvia per altres expressions més neutres i descolorides: «Oh Mare Nostra», «diu amorosa», desvirtuant clarament el missatge patriòtic servit en un vers polimètric, de ritme i to elegíac perfecte. Penso que la nova versió devalua el missatge on especulava sobre el nostre país, en un moment difícil, el diàleg entre el poeta i la seva estimada pàtria. Observem els canvis:

– Sempre han estat mon goig –diu Catalunya–
les portes lliures i els camins oberts.

– Sempre m'ha fet plaer –diu amorosa–
les portes lliures i els camins oberts.

Notes:

1. Amb motiu d'aquest aniversari han sortit molts llibres i revistes, dedicats a estudiar la vasta obra del poeta, entre els quals destaco: MANENT, Albert i MEDINA, Jaume. *Epistolari de Josep Carner*. Vol. I, II i III. Curial. Barcelona, 1994-1997; ORTÍN, Marcel. *La prosa literària de Josep Carner*. Quaderns Crema. Barcelona, 1996; SUBIRANA, Jaume [editor]. *Cameriana*. Proa. Barcelona, 1995.
2. El «Lloc» de «L'estiu fecund al jardinet» dins «Introducció», a *Poesia*. Quaderns Crema. Barcelona, 1992. Pàg. XLVIII-XLIX.
3. VILA, Pep. «La correspondència del poeta empordanès Jaume Maurici. Una tria», dins *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, 28, 1995. Pàg. 323-334.
4. Imprimerie des dernières nouvelles d'Strasbourg, 1947.
5. Jaume Coll, quan parla en la seva introducció de la «Tipologia dels estímuls del canvi» (pàg. LXIII), es fixa en aquest vers de «L'estiu fecund al jardinet», imprès a la segona edició de *Bella terra, bella gent*, que ja havia estat retocat anteriorment abans d'incorporar-lo a *Poesia*: «En va eliminar dues comes i hi va substituir un arcaisme ("bruit") per un mot d'ús corrent ("so")».
6. Pensi: abans havia escrit 'pensa' i després ho ratllà.

Pep Vila és filòleg

Cançó de la Rosa i el Gessamí.

Colliu la rosa de dia
i de nit el gessamí:
el gessamí en una tanca,
la rosa al mig del jardí.
Lleument, dolçament gronxada
la rosa mor en un sí;
el gessamí, quan l'amada
s'ajeu, pàl·lida, a dormí,
el té viu, sense saber-ho,
dins el seu cabell diví;
la rosa fa enamorar-se
i el gessamí defallí.

Josep Carner

Cançó de la Rosa i el Gessamí

Colliu la rosa de dia
i de nit el gessamí;
el gessamí en una tanca,
la rosa al mig del jardí.
5 Lleument, dolçament gronxada
la rosa mor en un sí;
el gessamí, quan l'amada
s'ajeu, pàl·lida, a dormí,
el té viu, sense saber-ho,
10 dins el seu cabell diví;
la rosa fa enamorar-se
i el gessamí defallí.

variants

Títol: *El Gessamí i la Rosa*

v.5: Lleument, tendrament,
gronxada
v.10: el cabell que es descenyí
v.11 La